

a művelt köznyelvet nem születésünkkel együtt kapjuk, hanem tanulnunk kell. Ezért szorgalmasan olvastuk ÁGOSTON MIHÁLY nyelvművelő írásait. Közben valahol reméltük, hogy tanulunk is valamit. Sose felejttem el viszont azt a pillanatot, amikor a Tanár úr a magyarországi rendszerváltás tájkán egy alkalommal a Kossuth rádió híradójában talált javítandó példát. Valami elemi boldogság járt át, hogy lám, senki sem tévedhetetlen, az addig tökéletesnek gondolt anyaországi nyelvhasználaton is találni repedéseket.

Amikor most, 90. születésnapján engem ért a megtiszteltetés, hogy köszönthetem, feltétlenül szeretném felidézni azt a polgári habitust is, amely teljes lényéből sugárzott. Szikár alakját, ahogyan kalapját megemelve köszön hallgatóinak, megelőlegezve a bizalmat kollégának és kolléganőnek nevezve bennünket. Szívesen mondanám, hogy tanárként olyan szeretnék lenni, mint ő. De ez lehetetlen. Aki ismeri, tudja, milyen egyedi jelenség. Így csak annyit tehetek, hogy a nyilvánosság előtt is elmondom: számomra ő volt és maradt a Tanár. Nagy T-vel. Isten éltesse 90. születésnapján!

Hivatkozott irodalom

ÁGOSTON MIHÁLY 1986. *Helyesírásunk hitelért*. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

ÁGOSTON MIHÁLY 1993. *A magyar halmaznevek*. Forum Könyvkiadó, Újvidék.

ÁGOSTON MIHÁLY 2008. *Kézikönyv a magyar médiamondatról*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

TOLDI ÉVA
Újvidéki Egyetem

Péter Mihály 90 éves*

Az Általános nyelvészeti szakosztály mai ülésén Péter Mihály professzor urat köszöntjük 90. születésnapja alkalmából.

Megtisztelő számomra, hogy én mondhatom a laudációt, hiszen Péter Mihály tanár úrral az ELTE-vel való kapcsolatam kezdetétől, több mint 46 éve ismerjük egymást. Ő mindig megmarad nekem tisztelt és szeretett tanáromnak, bár az 1980-as évek elejétől, amikor négy év középiskolai tanárság után visszakérültem a bölcsészkarra, egyben nagyra becsült kollégámmá is vált. Az 1996 és 2016 közötti időszakban, amikor a Magyar Nyelvtudományi Társaságban ő volt szakosztályunk elnöke, titkárként dolgoztam mellette. Úgy gondolom, hogy tandemünk ez alatt a húsz év alatt mindvégig nagyon jól működött: a tanár úr bölcsessége és ítélőképessége, valamint az én szervező tevékenységem jól egészítették ki egymást. Péter Mihály tanár úrtól vettem át tehát a stafétabotot, amikor 2017-ben ennek a szakosztálynak az elnöke lettem. Számomra az ő tevékenysége ebben a tekintetben is mintaként szolgál.

Hadd szóljak először néhány szót ünnepeltünk pályájáról!

Péter Mihály 1928. november 8-án született Budapesten. Egyetemi tanulmányait angol–oros tanárszakos hallgatóként egyetemünk elődjén, a Pázmány Péter Tudományegyetem-

* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Általános nyelvészeti szakosztályának 2018. november 20-i ülésén elhangzott köszöntés rövidített változata.

men kezdte meg 1947-ben. Tanulmányait 1949-ben állami ösztöndíjasként a Leningrádi Állami Egyetem orosz nyelv és irodalom szakán folytatta, ahol 1954-ben szerzett kiegészítő diplomát. 1954 és 1956 között (már ismét Budapesten) az akkori Lenin Intézet tanársegédje lett, majd 1956 szeptembere óta egészen nyugdíjba vonulásáig (sőt professor emeritusként azon túl is) folyamatosan az ELTE BTK (mai nevén) Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszékének tanára volt, 1956-tól tanársegédként, 1959-től adjunktusként, 1967-től docensként, 1985-től pedig egyetemi tanárként. 1981-től több mint tíz éven át vezetője is volt az Orosz Tanszéknek, valamint hosszú éveken át szerkesztette a tanszék kiadványát, a *Studia Russica* című folyóiratot. Emellett 1978 és 1991 között a Szláv Filológiai Tanszékot is vezette, illetve 1972 és 1978 között a Bölcsészettudományi Kar dékánhelyettesi funkcióját is betöltötte.

Péter Mihály tudományos pályájának alakulását jelentős és nagy hatású publikációi mellett megszerzett tudományos fokozatai is jelzik; a fokozatszerzések során megvédett disszertációinak témái egyben megmutatják szerteágazó kutatási területeit is. 1959-ben lett egyetemi doktor *Az orosz kérdőmondat hanglejtéséről* című értekezésével, 1965-ben védte meg *Tvardovszkij poémáinak költői nyelve* című kandidátusi disszertációját, majd *A nyelvi érzelm kifejezés eszközei és módjai* című doktori értekezése alapján 1988-ban szerezte meg a nyelvtudományok doktora címet (utóbbi két értekezése 1970-ben, illetve 1991-ben monográfiaként is megjelent).

Péter Mihály pályája során kutatóként és tanárként is számos témával foglalkozott, a fonológiától a grammatikán és a versstanon át a különböző nyelvi funkciókig (vö. pl. ZOLTÁN et al. szerk. 1998: 7–13). Ezek közül nem egy alkalmas volt a nyelvészet és az irodalom problematikájának összekapcsolására. Ez nem véletlen, hiszen mint annyiönkat, őt is irodalmi érdeklődése vezette a nyelv és a nyelvészet felé. Ahogyan *A nyelvészetről* – egyes szám első személyben című gyűjteményben, valamint a *Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások sorozatának róla szóló 52. füzetében* (BOLLA szerk. 1998) is említi: „A másik nagy ösztönzés a nyelv »felfedezésére« az irodalom oldaláról ért. A gimnáziumban a tudósnak is kiváló Komlós Aladár volt magyartanárom, ő oltott be a Nyugat nagy lírikusai iránti rajongással” (PÉTER 1991: 206).

Péter Mihály emberi és kutatói egyéniségét jól jellemzik azok a tulajdonságok, amelyeket ő maga foglalt össze *A nyelvészetről* – egyes szám első személyben című gyűjteményben megjelent írásában: a tények tisztelete, a törvényszerűségek keresése, a kritikai érzék, a más elméleti megfontolásokat alapul vevő pályatársakkal szembeni tolerancia, a tudományos megismerés folyamatként, illetve az emberi nyelv antropológiai jelenségként történő felfogása (vö. PÉTER 1991: 206).

Saját meggyőződésének és talán az általa sokat tanulmányozott prágai iskola funkcionális szemléletének is köszönhető, hogy Péter Mihálynak megvolt az érzékenysége arra, hogy korán felfigyeljen a formális nyelvészet ellenében kibontakozó alternatív törekvésekre. Miközben elismerte a generatív és posztgeneratív irányzatok szerepét abban, hogy „a nyelvi közlés, ez a kizárólagosan emberi tevékenység” kutatása „az ember és a gép közötti nyelvi kommunikáció lehetőségével egészüljön ki”, már 1991-ben is fontos meglátása volt, hogy „a »számítógép mint szimulált ember« és az »ember mint számítógép« problémájának feltárása annak tisztázásán is igényli, hogy melyek a természetes emberi nyelv szerkezetének és működésének azon oldalai, amelyek ellenállnak a formalizálásnak, a matematikai és/vagy logikai módszerekkel történő megközelítésnek. Nem véletlen, hogy éppen az utóbbi évtizedekben, a generatív és posztgeneratív irányzatokkal párhuzamosan alakultak

ki, illetve indultak erőteljes fejlődésnek olyan ágazatok, mint a pszicholingvisztika, szociolingvisztika, nyelvészeti pragmatika, beszédaktus-elmélet, kognitív nyelvészet, hogy egyre erősödik az a törekvés, amely a nyelv természetes használatát a szövegösszefüggés, a háttér-ismeretek, a különféle nem verbális kódok és eszközök szerves hatásának figyelembe vételével kívánja vizsgálni” (PÉTER 1991: 210–211).

Ünnepeltünk jellemzését Havas Ferencnek a nyolcvanéves Péter Mihályt köszöntő írásából vett idézettel egészítem ki: „Sokan vagyunk nyelvészek, sokan irodalmárok. De nevezhetjük-e magunkat filológusnak? Péter Mihály egyértelműen az. Nem egyszerűen arról van szó – bár mi sem szembetűnőbb –, hogy tudományos munkásságának íve átfogja az orosz történeti és leíró nyelvészet, az általános nyelvtudomány, a fonetika, a lexikológia, a stilisztika, a fordítástudomány, a poétika és egy sor más diszciplína témakörét, hanem arról, hogy nála ezek a szempontok szinte mindig együtt, egyidőben vannak jelen. Ami egy-egy tanulmányában kiemelt téma, valóban mindig valamiből van kiemelve: egy általános filológiai műveltségből, igényszintből és intellektuális érdekből táplálkozik” (HAVAS 2009).

Péter Mihály széles, de egymáshoz szervesen kapcsolódó témákat átfogó érdeklődése mellett feltétlenül ki kell térnünk arra a frissességre és rugalmasságra, ami a legutóbbi időkhöz jellemzi őt. Ez nemcsak azt jelenti, hogy szaknyelvészeti munkáiban az általános nyelvészeti, a szlavisztikai vagy a magyar nyelvészeti szakirodalom fontos alpmunkái mellett mindig ott vannak a legfrissebb eredmények is, mégpedig nemcsak a nyelvészet és az irodalom, hanem több más, rokon tudomány területéről is (a filozófiától az esztétikán át az etológiáig), hanem azt is, hogy az idők folyamán mindig képes volt új témákat beemlíteni az elemzés körébe, legyen szó akár Varró Dániel verseiről (lásd PÉTER 2008a), akár a nyelvben megvalósuló álcázásról és ámításról (lásd PÉTER 2012).

Számomra lenyűgöző Péter Mihálynak az a képessége is, ahogyan széles tudásanyaga alapján részletekben gazdag, de jól áttekinthető képet tud felvázolni egy-egy jelenségről, kibontva ebből az átfogó képből azokat a mozzanatokat, amelyekre azután a saját elképzeléseit építi rá (lásd például PÉTER 2008b). Ez a képesség nemcsak a kutatónak, hanem a tanárnak is lényeges vonása. Ebből önként adódik, hogy Péter Mihályról mint nemzedékek tanáráról is szóljak, elsősorban természetesen a magam személyes benyomásai alapján.

Ahogy már korábban is utaltam rá, Péter Mihály tanár úr a kezdetektől máig végigkísérte egyetemi pályafutásomat. 1972-ben ott ült abban a felvételi bizottságban, amelynek döntése alapján annak az évnak az őszén én is megkezdhettem a tanulmányaimat az ELTE BTK-n egy magyar–orosz szakos csoportban, amelynek orosz szakon ő először az ősláv, majd az óorosz történeti nyelvészeti szemináriumát vezette, nagyon igényesen. Tisztelt és rajongásig szeretett tanárunkként emlékszem rá, akinek az óráira szegyen volt nem készülni. Még irodalmi érdeklődésű csoporttársaim is úgy vélték, hogy Péter Mihállyal egyszerűen nem tehetjük meg azt, hogy nem végezzük el a kijelölt feladatokat, és készületlenül jelenünk meg az óráján. A tanár úr máig emlékszik ennek az általa kiválónak tartott csoportnak a teljesítményére, és emlegeti a tagjait, de úgy hiszem, talán sohasem gondolt arra, hogy a csoport kiválóságát ezeken az órákon kifejeztem az ő kiválósága, igényessége és az iránta érzett tiszteletünk és szeretetünk váltotta ki.

Az egyetem elvégzése után pár évvel hasonló érzéseket éltem meg akkor is, amikor négyévi szakközépiskolai tanítás után bekerültem az Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékre, a Zsilka János által vezetett Nyelvi mozgásformák dialektikája nevű kutatócsoportba. Ennek kapcsán el kellett végeznem az általános és alkalmazott nyelvészet

szakot, programjában többek között a fonológiával, amely akkoriban két félévre kiterjedő tárgy volt, előadással és szemináriummal – ezt a tárgyat Péter Mihály tanár úr tartotta. Emlékszem arra a szorongásra, amit akkoriban éreztem, hogy csak nehogy csalódást okozzak Péter Mihály tanár úrnak. (És persze emlékszem az akarásra és a bizonyítási vágyra is, ami fokozott tanulásra serkentett.)

Amikor Péter Mihályról mint tanárról beszélünk, nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy nemcsak tanítványai egyetemi útjának vagy tudományos pályájának elindulásában volt szerepe. Az évek folyamán a továbbiakban is mindig figyelemmel kísérte és segítette volt tanítványai, fiatalabb kollégái szakmai előrehaladását, köztük az enyémet is. Hasonló volt a viszonya többi pályatársával is. NYOMÁRKAY ISTVÁN írja a hetvenéves Péter Mihályt köszöntő soraiban: „Közel tucatnyi közleménye jelent meg magyar kutatók tiszteletére szerkesztett emlékkönyvekben. Ezek a mintaszerűen kidolgozott, mindig eredetien szellemes megnyilatkozások is mutatják, hogy szerzőjük nemcsak figyelte kortársai munkáját, de figyelmes is volt irántuk” (NYOMÁRKAY 1999: 124).

Nagy örömmel tölt el, hogy a Péter Mihály tanár úr 90. születésnapja alkalmából elhangzó ünnepi köszöntés soraiba én is belefoglalhatom a magam és kortársaim, valamint fiatalabb pályatársaim nevében megfogalmazott köszönet szavait is. Köszönjük, hogy mellettünk, velünk volt, és példájával sarkallt bennünket a továbblépésre kutatóként és tanárként is!

Péter Mihály tudományos munkái és oktatást segítő publikációi mindmáig fontos kiindulási pontokat jelentenek a szlavisztikai, valamint a magyar és az általános nyelvészeti kutatásban és oktatásban is – a fonetikában, a fonológiában, a grammatikában és a stilisztikában egyaránt. A sok jelentős publikáció közül ezúttal csak két munkáját kiemelve: alapműnek számít például A nyelvi érzelmkifejezés eszközei és módjai című 1991-es monográfiája vagy az orosz nyelv történeti grammatikájáról írott 1969-es, többször is újra megjelentetett tankönyve, amelyből orosz szakosok nemzedékei tanultak. Péter Mihály tudományos eredményeit magam is hasznosítom nemcsak a kutatásban, hanem az oktatásban is: Nyelvelméletek című mesterszakos kurzusom olvasmányjegyzékében a kötelező olvasmányok között ma is szerepel a prágai funkcionális iskola szinkronia- és diakronia-felfogásáról szóló tanulmánya (vö. PÉTER 2006).

10 évvel ezelőtt, 2008. november 28-án az Orosz Nyelvért és Kultúráért Alapítvány Péter Mihály professor emeritust a ruszisztika területén végzett sok évtizedes, kimagasló színvonalú tudományos és egyetemi oktatói munkájáért Ruszista Életműdíjjal tüntette ki. 2008-ban azonban az életmű korántsem zárult le. Péter Mihály tanár úr az elmúlt évtizedben is folyamatosan dolgozott és publikált, olyan régi és új témákat elővéve, amelyeknek a kidolgozására korábban nem jutott ideje (pl. PÉTER 2012 vagy PÉTER 2016).

A tanár úr talán megbocsátja nekem, hogy nyugdíjas éveim kapcsán most egy két évvel ezelőtti, nekem írt leveléből idézek: „Ami pedig a nyugdíjazást illeti, az nemcsak egy korszak lezárása, hanem új életszakaszt is jelent, új tervekkel és új örömökkal is. Szerénytelenül a magam példájára hivatkozom: 18 éve vagyok nyugdíjban, de még egy fél napot sem unatkoztam. Nagy segítséget jelent feleségem, Ili, aki szelíden hátba verdes, ha éppen elszontyolodom. Az is fontos, hogy lányaimat, unokáimat valamiképpen támogathatom [...] Az is erőt ad, ha az ő sorsuk alakulását figyelhetem.”

Kívánok Péter Mihály tanár úrnak a következő évekre is jó egészséget, számos, a családjá körében megélt örömteli pillanatot, valamint töretlen munkakedvet a saját érdek-

lődése szerinti és a saját örömeire végzett kutatómunkában – akár ismét bátran felvállalt új témákban is!

Hivatkozott irodalom

- BOLLA KÁLMÁN szerk., 1998. *Péter Mihály*. Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások 52. ELTE Fonetikai Tanszék, Budapest, 1998.
- HAVAS FERENC 2009. Péter Mihály 80 éves. *Magyar Nyelv* 105: 122–126.
- NYOMÁRKAY ISTVÁN 1999. Péter Mihály hetvenéves. *Magyar Nyelv* 95: 123–124.
- PÉTER MIHÁLY 1991. „Nihil linguistici a me alienum putat”. In: SZ. BAKRÓ-NAGY MARIANNE – KONTRA MIKLÓS szerk., *A nyelvészetről – egyes szám első személyben*. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Budapest.
- PÉTER MIHÁLY 2006. Szinkrónia és diakrónia a prágai iskola felfogásában. *Magyar Nyelv* 102: 400–407.
- PÉTER MIHÁLY 2008a. Airwave leheletű Szulamit. *Mozgó Világ* (internetes változat) 34/9. http://epa.oszk.hu/01300/01326/00103/MV_2008_09_06.htm (2018. 11. 10.)
- PÉTER MIHÁLY 2008b. A magyar aspektusról – más aspektusból. *Magyar Nyelv* 104: 1–11.
- PÉTER MIHÁLY 2012. *A leplező nyelv. Álcázás és ámitás a nyelv használatában*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- PÉTER MIHÁLY 2016. *Orosz verseim: Egy tervezett költészeti szeminárium anyagai*. Szerk. HETÉNYI ZSUZSA. ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Budapest.
- ZOLTÁN ANDRÁS et al. szerk. 1998. *Nyelv, stílus, irodalom. Köszöntő könyv Péter Mihály 70. születésnapjára*. Argumentum Kiadó, Budapest.

LADÁNYI MÁRIA

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Fekete Péter 90 éves*

Fekete Péter nyugalmazott főiskolai tanár, a Magyar Nyelvészeti Tanszék egykori vezetője 2018-ban töltötte be 90. születésnapját. Éppen tíz éve annak, hogy hasonló ünnepi alkalomból gyűltünk össze a Líceum épületében. Mintha tegnap lett volna! Akkor is, most is nekem adatott az a megtisztelő feladat, hogy áttekintsem a gazdag életpálya főbb állomásait. Ennek előtte azonban elmondhatom: egy évtized alatt nagyon sokat változtunk mi magunk is, nem csupán az intézmény, amely időközben főiskolából egyetemmé lépett elő, de a Tanár úr nem sokat változott.

Tisztelt Tanár Úr! Kedves Kollégák!

Fekete Péter egész életpályája a tanárképzéshez kapcsolódik. Közvetlenül a háború után a Debreceni Református Tanítóképző Intézetben kezdte meg tanulmányait, majd a cívis városból Egerbe költöző Pedagógiai Főiskola magyar–történelem szakán folytatta. Ekkor figyelt föl rá Papp István, a Magyar Nyelvészeti Tanszék első vezetője, aki munkatársául választotta: először gyakornok, majd tanársegédként kezdett dolgozni. Néhány év

* Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaság Heves megyei csoportjának 2018. november 29-ei ülésén Egerben.